STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 02304

KHVEL MAKHN TEY

Mark Schweid

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

מארק שוויד

כ'וועל מאכן טיי

פארלאג „וועסטענד"
באָסטאָן
1927

Copyright 1927
By Mark Schweid

32

אויבן זאַמלט זיך דער ווילדער טייך און פאלט
אין גרינע בענדער פון צוגאָסן גלאָז,
אונטן עפנט זיך דער הימל און צושפּאַלט
יעדע כוואַליע אויף קרישטאַל און גראָז.

ווי שמאַראַגדן-צווייגן פון אַ בוים וואָס שרייט
איינגעפלאָכטן אין די צעפּ פון שוים,
פאַלט די וואַסער-וועלט פון בלאָען רוים
און ברומט דעם אָנזאָג אויף א ווייסער צייט.

מיין שטאָלץ טראָגט אַ מעשענע קאַסקע
און רייט אויף אַ זילבערן פערד,
מיין הימל איז היינט אויף דער ערד,
מיין פרייד טראָגט א זיידענע מאַסקע.

היינט בין איך פון יענע וואָס וואָגלען,
פאַרמשכּנט מיין שטאָלץ און מיין פרייד,
דאָס שאַרפשטאָל אַריין אין דער שייד
און אָפען די זעק און די לאָגלען.

אַ רעדל קינדער האָבן היינט בייטאָג
געבראַכט צו קבורה די לבנה,
און מיט די פּנים'לאַך צו גאָט, פאַרלאַנגט
די אָפּגעגנומענע מתנה.

דאָס שפּילצייג האָט פאַראייניזאַמט מיטגעוויינט:
די לאָפּעטקע, די ליאַלקע און דאָס ליים.
צובראָכן און אַנטוישט אין מיטן טאָג,
זיינען מיר אַוועק צו גאָט אַהיים.

שעה'ן דערהויבן פון שווייגן
באַשיינען פאַרשוויגענע רייד:
קעמלען באַלאָדן מיט פייגן
דערמאנען פאַרגענגליכע פרייד.

שעה'ן דערנידערט פון שווייגן —
אַ הייליגער קוואַל שליסט זיך צו:
שניי אָנגעלאָדענע צווייגן
דערמאנען אָן אייביגער רו.

טאַטע, קויף אַ טעלעסקאָפּ.—
קינד, גלאָז קען דיך נישט דערהויבן.
גלויב בלויז קינד דיין נאַקעט אויג,
בוי נישט אויף קיין גלאָז דיין גלויבן.

טאַטע, כ׳וויל די שטערן זען.—
קינד, כ׳האָב אויך באַגערט די שטערן.
און די טרייסט פאַר מיין אַנטוישונג
איז מיר איצט דיין ניי באַגערן.

היינט אין דער פרי איז געקומען צו רייטן
דאָס גאָלדענע גראָז אויף דער ערד,
און איך האָב מיין ליכטיקן גורל פון ווייטן
דערזען און דערהערט.

ס'שוועבן מיר פריידן ווי פייגל אנטקעגן
מיט אָנזאָג אויף זוניגע טעג.
ס'נידערט אַ מילדער, אַ טויאיגער רעגן
און פרוכפּערט מיין וועג.

פויסטן האַמערן אין טויערן,
אינ׳ם שלאָס איז אַלץ נאָך שטיל.
קולות עגבערן די מויערן,
ווילן אָנט נישט וואָס ער וויל.

טויזנט יאָר די זון באַהאַלטן,
נייע מאַכט וואַכט אויף און ברומט.
עפנט, פינסטערע געשטאַלטן,
ליכט פון קאַלטע זונען קומט.

אַ פינסטערע האַנט האָט אים
מיט שטאָל פאַרנייט די אויגן:
אַ גראָשן האָב איך אים דערלאַנגט
און ווייטער געצויגן.

מיין אויער דאַרף טויב זיין, שטום מיין מויל
צו קענען זיין צער אייך מאָלן;
ווער עס איז אים שולדיק מער,
דער זאָל באַצאָלן.

דער זיידע האָט דאָס קינד געהאַלטן,
און מיט בראָך פון טיפסטער פּיין
קוקט ער אינ'ם קינד זיך איין:
ווײַ דעם קינד און וויסט דעם אלטן.

ס'איז ביידן איבעריק דאָס לעבן,
הילף אַנטרונען אָהן אַ שפּור, —
ער אַ גנב, זי אַ הור:
טויט וועט אַלעמען פאַרגעבן.

אַ גרויסע מילב האָט אין דער נאַכט
אַרום מיין ליכט געפלאַטערט,
פון לעבן און פון ליכט פאַרמאַטערט
האָט זי זיך פאַר גאָט געבראַכט.

אַ מילב מיט ווינענדיגע הענט
בין איך אין הונדערט נויטן,
איך שטארב טעגליך טויזנט טויטן
און ווער זיבן מאָל אַ טאָג פאַרברענט.

פ ע ר צ ן

העכער אויף די ווייסע טרעפּ
שטייגן קינדער׳ס ערשטע טריט.
פּעסט די פויסטלאך, הויך די קעפּ,
רייסן זיי די גרויסע מיט.

נענטער צום פאַרפירנעם טראָן
שטייגט די ריינע קליינע וועלט:
ס׳קומט די ווייסע מחנה אָן
און די נאַכט ווערט וויים פאַרשטעלט.

ער אין שוואַרצן שלוסראָק
מיט געשטרייפטע הויזן,
זי אין פאַלשע פוקסן,
לייוועַנטענע רויזן.

ביידע — טעמפּע צירונג
פון דער שיינער וועלט:
היינט אין גאָט׳ס געבורטסטאָג
האָט זיך אַלץ פאַרשטעלט.

טרעט איצט שטילער אויף די טעפּיכער די ווייכע,
ס׳האָט דער שוואַרצער מלאך דאָ געפּאָכעט רויט,
עמיץ האָט אין לעצטער אַנגסט באַגערט דעם טויט,
זיצן מיר דערפאַר פאַרשטיינערטע און בלייכע.

אויפ׳ן פענסטער די נשמה אין גלאָז וואַסער,
און דער שפּיגל מיט׳ן פּנים צו דער וואַנט,
ווען עס גלעט דעם רוים די אומגעזענע האַנט,
ווערן מיר אין אַנגסט פאַרשטיינערטער און בלאַסער.

ליכטיגע האפנונגען קומען ווי שוואַנען,
צייכענען ווייסע עלאַסטישע פרייד.
ווען וועלן גרינען די ליימינע לאַנען,
ווען וועל איך וויסן מיין קלאָרן באַשייד?

לויטער און לויטערער קומען די פריידן,
בראָנזענע וואָלקענס צוגייען אויף ליכט.
כ׳וועל זיך מיט אַלעם פאַרגאַנגענעם שיידן,
בלוט פון דער מאָרגענזון טריפט מיין געדיכט.

די פּיין פון די וועלטן
איז נעפּעלדיק געל:
ווער וועט מיר פֿאַרגעלטן
פֿאַר טראָגן מיין זעל.

איך פּרואוו צו פֿאַרוועבן,
וואָס גאָט אַליין רייסט:
די לאַסט פון מיין לעבן,
מיין גלויביקן גייסט.

אַ לאַנגער טיגער־מאַנטל מיט אַ גרינעם קנאָפּ
האָט צוגעדעקט איר מעלאַדראַמעדיגע פרוכט.
דער אייגענער, וואָס האָט ביינאַכט געקושט איר קאָפּ,
האָט שטיל דעם אויפגאַנג אין איר צאַרטן בויך געפלוכט.

די יוגנט פון דער וועלט לעבט איבער שווערע פיין,
זי גלויבט נישט, אַז איר פלאַנץ וועט שאַפן טיפע פרייד.
ווי אַ מיראַזש בלויז וועט די פרייד פון מאָרגן זיין,
דערפאַר בלויז אומרו, איבערגאַנג און לויזע רייד.

צוואַנציק

היינט פאַרטאָג האָט אָנגעהויבן בליען
יעדער קוסט אין פראָנט פון אונזער הויז.
איידער ס׳פליט מיין ליעד פון האַרץ אַרויס,
ווייס איך, ס׳וועט צו דיר שוין נישט דערפליען.

און ווי לאַנג איך זאָל מיין ליעד נישט שלייפן,
וויפיעל זאָלסט נישט זען די וועלט וואָס בליהט,
ווייס איך, אַז די פיין וואס שמידט מיין ליעד,
וועסטו שטענדיג מאָרגן ערשט באַגרייפן.

די אויבערפלאַך פון מיינע טיפע לידער,
קען דיך ווי דער שפּיגל פון אַ טייכל נאַרן.
דאָך דיין ליד טראָגט ווייסע פרייד; זאָל דיך ניט אַרן,
ווען דו ווערסט אַמאָל ביי מיינע ברעגן מידער.

דורך דער אויבערפלאַך דערגרייך איך מיינע טיפן.
זעט דיר אוים מיין ווייטער ברעג, אַ צו געהיימער,
וויים, דאָרט וואַקסט מיין גראָז פון פרייד און מיינע
טרויער בוימער.
גלויב און שמייכל, וועל איך דיך אַריבערשיפן.

איך האָב ליב דאָס ליכט פון הייליגע וויטראַזשן,
ס׳ווייט מיט היימליכקייט פון דעם וואָס איז געווען.
אָבער דאָס וואָס קומט ערשט — צוקונפט, קען איך זען
בלויז ווי נעפּעליגע, גאָלדיגע מיראַזשן.

הער איך גלאָקן פון אַ ווייטן אָנזאָג קלינגען,
מישען זיי זיך אויס מיט קלאַנגען פון אַמאָל.
אויסטערלישע ווינטן טרייבן מיך פון טאָל.
ווינט פון לעצטער רו, נאָר דו וועסט מיך באַצווינגען.

די קינדער האָבן שווער פאַרמשפּט זייער לערער.
ער לאָזט אַראָפּ דעם אַלטן קאָפּ, קען גאָרנישט זאָגן,
און מוז מיט שטומער פרייד זיין משפּט טראָגן,
ווייל גאָט אַליין וואָלט זיכער אים פאַרמשפּט שווערער.

און ס׳הויבט זיך אָן זיין שטומע פרייד אין האַרץ פאַר־
ברייטן,
די וועלט וועט זיך נישט אייביק וואַלגערן ביי שוועלן,
ס׳וועט פרייד און שיינקייט נאָך פון יעדנ׳ס האַרצן קוועלן,
די קינדער וועלן נאָך גערעכטיקייט פאַרשפּרייטן.

געהאַט זיין גורל אין איר האַנט
און מער פון אים געליטן.
די ליבע האָט געריטן
אויף איר אָרים האַרץ געשפּאַנט.

פאַרביי אַ גאָלדן יאָר און צוויי,
פאַר אים אַ שלעכטער סימן.
זיין גורל וועט באַשטימען
איר לעבענ׳ס ערשטער שניי.

אונזער לעבן וואַיעט אין די הינטערגאַסן,
רויך און אָרימקייט פאַרביטערן די לופט,
זעלטן ווער ס׳דערהערט די ריינע שטים וואָס רופט
צו ליכטיג איינצל־לעבן דורך די מאַסן.

דורך די אַלטע ווערטער נייע ווינטן וועען,
נאַכט צורינט, די זון גייט אויף אין מאָרגענגלי,
דורך געזאַנג, דורך טיפן גלויבן און דורך מי
בויען מיר די ברייטע, ליכטיגע שאָסעען.

זעקס און צוואנציק

עס שמעקט מיט פרישער לייוונט אין מיין שטוב,
דער ריח פייניגט, ווײַל וואָס דערמאָנען:
מיר דוכט זיך — פרישע ערד, אַ קאַלטן קוב,
כ׳וויים, איך שמעק תכריכים אין אַ גרוב.

אין לייוונט אָבער איז אויך פרייד פאַראַנען,
וואָס רופט צו ברויט מיט וואַסער, פרייע לאַנען.
עס ברענט דאָס וואַנדער-האַרץ און רופט פאַרלעש,
און איך באַנוגן זיך מיט קלאָרער וועש.

האָסט אָנגעטאָן די קרוין, דו פינסטערער קאַלמיק,
מיין האַרץ האָט אויף אַ ווייל זיך אָפּגעשטעלט.
מאכסט פינסטער אויף אַ טייל פון אונזער וועלט
און טרייבסט די נייע צייט יאָרהונדערטן צוריק.

גיסט נייע מאַכט דעם סצעפּטער און דער אַלטער קרוין:
דאָס פאָלק איז אַלץ נאָך גלויביג ווי אַ קינד,
דיין גנאָד און גוטסקייט וועט זיי האַלטן בלינד,
דערפאַר זאָל אונטערגאנג אין אויפגאנג זיין דיין לוין.

דער פויגל אויף איר אַטלעסענעם הוט
האָט טרויעריק און מיט בענקשאַפֿט זיך פֿאַרגאַפֿט,
זײַן לעבן האָט אַזױפֿיל פֿרייד פֿאַרשאַפֿט,
אַז טויט כאָטש איז אים אָנצוקוקן גוט.

ער בענקט נאָך וואַלד. כאָטש טויטערהייט דאָרט זײַן,
די פֿרוי גלאָצט נאַריש, ווי אַ ליים-געשטאַלט,
זי ווייסט נישט אַז זי טראָגט אַ טויטן וואַלד,
אַז ס׳זיצט איר אויפֿן קאָפּ אַזױפֿיל פּײַן.

פון לויטערקייט פון ליכט,
וואָס רינט אין שטילע צווייגן,
גייט אויף מיין קליין געדיכט
פון רו אין מאַרטער־שווייגן.

די רו טריפט שאַרפן סם
אויף רויטע לעבענס־קוויטן,
גייט, ווי דער טייך צום ים,
צו אונטערטעניגקייטן.

דיין זילבערקאָפּ איז ווי די חורבה פון אַ ריז:
בלויז פּייכטער טרויער פון אַ מעווע איז נאָך דאָ.
ווער ווייסט צו ביזט געווען אַ פּאראדיז,
צו בלויז אַ פרעכע קראַנקענדיגע קראָ.

ווען ס׳ווערט אין לעבן שפּעט, מאכט מער נישט אוים
אַ וואָסער פויגל ביזט אַמאָל געווען —
דיין וועלט ווערט קליין, איין זין בלויז לייכט נאָך גרוים:
צו האָסטו אונז און אונזער צייט דערזען.

א י י ן א ו ן ד ר י ו ס י ק

דער רייכער סאַמעט פונ׳ם טייך אין וואַלד
איז ווי אַ קישן פאַר מיין זעל אין פּיין,
און יעדע אויסטערלישע טרוים-געשטאַלט
איז ווי פאַרגאַנגענהייט, וואָס דאַרף ערשט זיין.

עס ווערן וואַלד- און וואַסער-גייסטער נאָענט,
ווען נאָענטע ברידער-מענטשן ווערן ווייט,
די אַלטע קינדער-זעל וואַכט אויף און מאָנט
בלויז שיינקייט און פאַרשפּילונג אָן באַטייט.

צוויי און דרייסיק

איך האָב אויסגעפּוצט דאָס פענסטער,
מאָרגן קומט די שיינע וועלט.
היינט איז יעדער דיכטער אָרעם,
מאָרגן קריגט ער רום און געלט.

איך האָב אויסגעקערט די שטיגן,
מאָרגן קומט דאָס פאָלק צו גיין.
כ׳וועל מאַכן טיי, דאָס פאָלק וועט ליינען,
און ס׳גאַנצע פאָלק וועט מיך פארשטיין.

מיר שטייען אַלע דריי ביים ראַנד,
וואו אונטן ליגט דאָס שפּעטע לאַנד —
אין שרעק פאַר צייט איז אונזער שאַנד.

דריי שטערן קומען אָן אין האַלבער נאַכט,
דאָס ליכט האָט אונז צו שאַנד געמאַכט.
האָסטו דער ערשטער אויפגעוואַכט?

דאָס ליכט פון שטערן גייט אין קרייז,
און לעבן איז בלויז שטרעק און שפּרייז —
ווער דאַרף פאַר פליכט פון ליכט באַווייז?

דריי אינגלאך גייען ווילד אין גאַס,
אָן צוים און צינגל — רויע רייד און שפּאַס.
צוויי וויקינגער, אַ כהן אין דער מיט —
די מאָרגנוועלט קומט אָן, ווי כ׳בין אַ איד.

דער ירדן פליסט אין אייזלאַנד, אין מיין פרייד,
דאָס בלוט פון יוגנט פילט דאָס און פאַרשטייט.
ס׳ווערט רעטזעלדיג אין קלויסטער און אין שול,
די וועלט ווערט בּיסלאכווייז מיט אידן פול.

פינף און דרייסיק

דער יונגער פורמאַן האָט געזאָגט: ביינאַכט וועט שנייען.
עס האָט געשנייט. — און ס'וועט אַ זאַווערוכע ווייען.
עס האָט געוויט.—די בראַך איז קלאָר און מיר פאַרשטייען.

דער שליאַך איז ווייס, ס'ווערט שווער דער וועג, האַלב־
טויט די רעדער.
די וועלט פון גראָז און זייד איז ווייט,—נאָנט: שטאָל
און לעדער.
אין מיטן ליד צו גאָט פאַרצווייפלען האַנט און פעדער.

נאָר ליכטיגער פון פרישן שניי איז יונגער גלויבן.
עס ווערט דער טאָל דיר ליבער, ווען דיין וועג איז אויבן.
בלויז שווייג אַ ווייל און גלויב, און אַלץ אין דיר וועט
לויבן.

זעקס און דרייסיק

געקומען צו רייטן אַ מויז אויף אַ קאַץ
מיט שווערט און מיט שטאָלענע שפּאָרן,
א קינד האָט געפּויקט אין אַ מעשענער טאַץ,
די זון איז צובראכן געוואָרן.

דער פרילינג זאָגט אייביג וואָס מאָרגן וועט זיין,
און שטאָל איז פאַרהאמערטער חלום.
פון ליכטיגן גלויבן און נעכטיגער פּיין
גייט אויף די ראַפּסאָדיע פון שלום.

די נאַרציסן האָבן אויפגעוועקט די פיאַלקן:
דריטע וואָך אין מערץ! — בין איך אויך אויפגעשטאַנען.
גרינג דאָס לעבן, גרין דער דיל, לאַזור דער באַלקן —
אַהאַ, קינדער, כ׳האָב געוואוסט ס׳איז פרייד פאַראַנען.

שליטענס אויפ׳ן בוידעם, לאַמטי-ידעל-דידעל,
פון די בלאָטע-ווינקלען לאַכן קלאָרע גראָזן.
די נארציסן זינגן, פיאלקן שפילן פידעל,
קינדער ווערן אינגער, בערן ווערן האָזן.

אויף מאָרגן, טאַטע, פּייף איך,
די וועלט קומט סיי ווי סיי,
דיין טיפן צער באַגרייף איך,
דאָך וועט דיין צער פאַרביי.

לאָז וועלקן דיינע זאָרגן,
וועט אויפגיין טיפע פרייד.
מיין היינט איז נעכטענ׳ס מאָרגן
אַנטקעגן אַלע רייד.

די לינדענאַלע איז נישט גרויס,
כ'שפּאַציר זי אין איין געדאַנק.
דער פרילינג זיצט אונטער א באַנק
און קוקט אויף פאַרליבטשאַפט אַרויס.

ס'איז טונקעל אין דעמבען-שפּאַציר,
און כ'וואַרט אויף דיר לענגער פון לאַנג.
די רויז, וואָס איך האַלט גרייט פאַר דיר
טראַכט שטיל: עס. עס. ער., קוואַמינטאַנג.

פ ע ר צ י ק

אין טרויער זיצט דאָס קעצל מיט'ן קינד
פֿאַרהאנגן מיט'ן טישטוך הינטערן טיש,
זיי הערן ווי די זון שטראָפּט אויס דעם ווינט,
זיי זעען ס'ליכט פון פריידאונלייד-געמיש.

די וועלט אין דרויסן הינטערן טיש איז גרויס,
די מענטשן טראָגן טרויעריגע שיך —
זיי גוט און פּאָרש נישט אין מיין נידריג הויז,
ווייל מיין איז קאַץ און טרויער, ס'קינד בין איך.

א י ז ן   א ו ן   פ ע ר צ י ק

די אלטע ווערבע האָט זיך איינגעבויגן
און בייז אריינגעקוקט צו מיר אין שיפּל,
געפּאָרשט דאָס נייע ליכט אין מיינע אויגן
און חוזק׳דיק געפרעגט: העי, יונג, פאַר וויפל?

איך האָב געקוקט אַריבער אירע צווייגן
צום דעמב, וואָס שיצט זיין שאָטן פון אַ רעגן,
געענטפערט מיט אַ שטאָלץ פאַרעכטלאך שווייגן,
און אפּגעשטופּט מיין שיפל פון די ברעגן.

ווען דער קייסר פאָרט פאַרביי
אויף דער מאַי־פּאַראַדע,
איז מיר פריילאך סיי ווי סיי,
כ׳קיי מיר שאָקאָלאַדע.

נאָר דעם קוילן־גרעבער׳ס זעל,
אונטער סאַזשע בלאַסער,
מאכט מיר טרוקן אין דער קעל,
דורשט נאָך סאָדע וואַסער.

דער מענטש אין טיפן שפּיגל האָט געוויינט,
פאַר וואָס עס הענגט אויף אים דער שיין פון טרויער;
אין פּיין פון אָפּשפּיגלונג האָט ער געמיינט,
אַז צווישן זיך און פרייד איז שפּיגל—מויער.

רעפלעקס איז ווידערקאָל, מיין ליבער איך,
ווי ווידערקאָל דאָס ליים פאר פרייד פון מאָרגן.
דורך שאָטן און דורך קלאַנג דערגרייכסטו זיך,
נישט דורך פאַראייביגן די וועלט אין זאָרגן.

די וועלט איז מער נישט אונטער שלאָם און ריגל,
נישט מענטש, נישט גאָט, באַוואַכן זי אין שרעק;
דער מענטש טראָגט לידער, זין און ציגל,
גאָט ברענגט אונז גראָז און פירט דעם שניי אַוועק.

דער אַלטער נעץ פון טרויער איז צוריסן,
די מידע מעלאנכאָליע ווערט אלץ מידער;
דער איז אַ מענטש פון אמת טיפן וויסן,
וואָס וויסט דעם זין פון ציגל און פון לידער.